

fogadta a föld, a bányászat, és más kulcsfontosságú iparágak köztulajdonba vételét. A párt programjában a kereszténység erkölcsi és szellemi erejére támaszkodva a demokratikus szabadságon alapuló társadalmi rendszer megvalósítását tűzte ki célul.

Kölnben 1945. június 17-én alakult meg a nyugat-német CDU, mely párt a vallási gondolkodást politikailag áthidalva mindenféle társadalmi réteg képviselőjében lépett fel. (Vö.: Lehmann: Deutschland – Chronik, 26. p.)

³⁴ Az igazgatóságok tagozódása: közlekedés, posta-és távközlés, kereskedelem és ellátás, ipar, robbanóanyag-ipar, mező-és erdőgazdaság, pénzügy, munkaügy és szociális ellátások, egészségügy, népoktatás-művelés, igazságügy. Ezeket további 5 követi: a német áttelepülők igazgatósága, a statisztikai igazgatóság, a zárgondnoksággal és foglalkozással foglalkozó központi német bizottság, a német belügyi igazgatóság, valamint a zónák közötti és külügyi német igazgatóság. (Vö.: Lehmann: Deutschland-Chronik, 33. p.)

³⁵ Értsd: az Odera-Neisse-vonaltól keletre fekvő területekről menekültek.

³⁶ Ez kizárólag használatot jelentett, a használók nem adhatták el, nem oszthatták fel, nem terhelhették meg a földet.

³⁷ Gépkölcsonzó állomások, terményközösségek, javítóüzemek, közös vetőmag és trágyaigazgatóság, hitelszövetkezetek alakultak. Különösen a népi tulajdonban lévő javak egyesületei és a gépkölcsonzó állomások, amelyek az FDJ (Freie Deutsche Jugend = Szabad Német Ifjúság /a magyar KISZ szervezet német megfelelője/) segítségével épültek ki, váltak később a mezőgazdaság kollektivizálásának motorjává. Vö.: Lehmann: Deutschland – Chronik, 42. p.)

³⁸ A joghézagot a győztes nagyhatalmak a legfőbb hatalom formális átvételével töltötték ki – supreme authority: 1945. június 5-i deklaráció – amelynek gyakorlását az egyidejűleg létrehozott megszállási övezetek főparancsnokára ruházták át. (Vö.: Lehmann: Deutschland-Chronik, 19. p.)

³⁹ A szovjetek a saját zónájukból óriási jóvátételt is kivontak, a leszerelt gépeket vonatokon szállították közvetlenül a Szovjetunióba.

A japán jogban az idegen hatásoknak három fő korszaka különböztethető meg: elsőként a kínai jog átvétele a VII. században, majd a főként francia és német jogszabályokra épülő Meidzsi jogalkotás a XIX. század második felében, és végül a második világháborút követően az angol-amerikai jogintézmények adoptálása.

Japán számára a modern európai jogok XIX. század második felében végbement recepciójának jelentősége a római jog európai recepciójához hasonlítható. A recepció megteremtette a függetlenség megőrzésének lehetőségét és a fejlett nyugati hatalmak sorába való belépést.

Tanulmányunk célja, hogy ezt a folyamatot az 1890. évi japán polgári eljárásjogi törvény példája alapján mutassa be a törvény létrejöttének, felépítésének és alkalmazásának tükrében.

TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK

Az idegen joghatások első eredményeként megszületett Taika-reform (645) révén, a kora középkori Japán a kínai T'ang-dinasztia központosított államszervezetének mintájára épült fel, a jog területén pedig a ritsu-ryo rendszert léptették életbe szintén kínai példa nyomán. A rendszer elnevezését a büntető szabályokat tartalmazó ritsu, és az adminisztratív normákat tartalmazó ryo könyvekről kapta. A ritsu-ryo leginkább mégis erkölcsi parancsokat tartalmazott, és az emberek nevelését tűzte ki célul a konfucianus tanok alapján.

Ez a szabályrendszer lényegében a Tokugawa-korszak (1603–1867) végéig életben volt, amelyben a jogi hivatások nem különültek el egymástól, így például az állami tisztségviselők látták el a bírói feladatokat is.² Ez az időszak a feudalizmus megerősödését, az ősi szokások konzerválását, valamint a békét és a közel három évszázados teljes izoláltság időszakát jelentette a japán nép számára.

A fordulat kezdetét az mutatta, amikor az amerikai Matthew Calbraith Perry tábornok 1853 júliusában az uragai – a mai Tokió közelében lévő – kikötőbe érke-

Tamás Csaba Gergely:

Idegen hatások és a meidzsi-kori japán polgári eljárásjog¹

zett, és Millard Filmore amerikai elnöknek a császárhoz címzett levelét hozta el, amelyben az USA a japán kikötők megnyitását követelte. Japán 1854-ben kötötte meg az USA-val a kanagawai szerződést, amely egyrészt eleget tett az amerikai követeléseknek, és ezáltal megteremtette a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok lehetőségét, másrészt viszont az amerikaiak számára konzuli jurisdikciót biztosított, azzal az indokkal, hogy Japán jogrendszere nem megfelelő színvonalú. Japán több nyugati hatalommal kötött hasonló tartalmú, számára hátrányos szerződéseket, amelyeknek módosítása az egyik legfontosabb külpolitikai törekvés volt a Meidzsi-korszak (1867–1912) első felében.³

A japán jog egységesítését és átalakítását igényelte a Meidzsi-restauráció (meidzsi ishin) (1867–1868) azért is, hogy a sógunátus katonai hatalmának elbukásával, a császári uralom biztosítására egy központosított politikai rendszerre volt szükség, amely a nagyrészt íratlan és területről területre változó középkori jog, illetve szokásjog helyett egységes jogrenddel rendelkezék.

Japán csak úgy őrizhette meg függetlenségét és kerülhette el a gyarmatosítást – látva a kínai ópiumháború tanulságait is – ha rövid idő alatt megteremtí a fejlett államiséghez szükséges feltételeket.⁴

A KONTINENTÁLIS JOGOK RECEPCIÓJA

A modern japán állam megteremtésének érdekében az 1870-es évek elejétől a kodifikáció sürgetővé vált.

A recepciónak két korszaka különböztethető meg: a napóleoni kodifikáció, és a francia jog átvételének

1870-től kb. 1884-ig tartó időszaka; illetve az egységes német birodalmi jog átvételével jellemezhető második korszak, kb. 1884-től 1898-ig. A Japánból európai tanulmányútra küldött jogászok is ennek megfelelően eleinte a francia és angol egyetemeket keresték fel, majd a 80-as évek közepétől elsősorban a német jogot tanulmányozták.

A jogalkotásban először tehát a napóleoni kodifikációt tették meg példának, három ok miatt: egyrészt a francia kultúra a Tokugawa-korszak idején is ismert volt már, a hivatalnokok körében is, másrészt a kódexet nagy elismerés övezte Európában, számos ország alapul vette törvénykönyvei kidolgozásánál, harmadrészt pedig rendszerbe foglaltan tartalmazta a legfontosabb törvényeket, és ezáltal átláthatóbb volt, mint az angolszász esetjogi rendszer.

Az első igazságügyi miniszter, Eto Shimpei, szintén a francia jogot tartotta megfelelőnek az átvételre, és 1869-ben a francia nyelven kiválóan beszélő, ám jogi ismeretekkel nem rendelkező Mitsukuri Rinshót bízta meg a napóleoni törvénykönyvek fordításával. Az elterjedt szólás szerint: „a fordítás lehet ugyan néhol hibás, de minél hamarabb el kell készülnie,”⁵ azaz a felülről kikényszerített modernizáció elsősorban gyorsaságot követelt meg. Ennek a követelménynek Mitsukuri eleget tudott tenni, hiszen a fordítást 1874-re elkészítette.

Eto eredeti terve szerint a lefordított törvényeket a lehető leghamarabb ki kellett volna hirdetni, de a törvényalkotói bizottság nehéz feladatokkal találta magát szembe. Így érkezett 1872–1873-ban Japánba a japán kormány meghívására George Bousquet párizsi ügyvéd és Gustave Emile Boissonade de Fontarabie párizsi egyetemi tanár, akik a törvény-előkészítési munkákban tanácsadóként vettek részt és francia jogot oktattak, kiemelkedő szerepet betöltve ezáltal a modern japán jog megeremelésében.⁶

A bírósági szervezetről és bírósági határozatokról szóló, 1872-ben megszületett rendelet (shihó shokumu teisei), valamint az 1873. július 17-i törvény ennek megfelelően számos francia jogi intézményt vett át, ám a japán jogászság által kezdetben nehezen értelmezhető szabályozás legnagyobb érdeme az volt, hogy először rendelkezett egy, a végrehajtói hatalomtól elkülönült bírósági szervezet felállításáról.⁷

Boissonade ezt követően mind polgári eljárásjogi (nihon minji soshóshó zaisan sashiosae soan), mind polgári anyagi jogi törvénytervezetet is készített, túlnyomórészt francia jogi hatások mentén, ám az angol jogi és francia jogi iskola között kirobbant ún. kodifikációs vita⁸ következtében a tervezetek hatálybalépését elhalasztották.

A német jogrendszer „felfedezésben” nagy szerepet játszott Ito Hirobumi, későbbi miniszterelnök, aki 1882-ben a császár kérésére Európába utazott az ottani államok alkotmányának tanulmányozására. Ito herceg az 1850. évi porosz alkotmányt tette kutatásainak központjává. Ennek oka talán az lehetett, hogy akkoriban

Japánra, hiszen szintén a modernizáció útján haladt.⁹

Ezt követően a japán alkotmány kidolgozására Hermann Roesler német jogtudóst hívták Japánba, Otto Rudorff pedig a bírósági szervezetről szóló törvény (saibanshó kósei hó, 1890) létrehozásában működött közre.¹⁰

A kontinentális jogok recepciójának és a kodifikációnak legnagyobb nehézségei a nyugatitól gyökeresen eltérő jogi gondolkodásban rejlettek. Eltérő történelmi előzmények mellett nem alakultak ki a számunkra oly könnyen érthető legalapvetőbb jogi fogalmak mint a jogosultság vagy a kötelezettség sem.

A kor hangulatát jól jelzi, hogy az első kormányzat által a francia kódexek japán nyelvre történő fordításával megbízott Rinshó Mitsukuri csak francia nyelvi ismeretekkel rendelkezett, jogi tanulmányokat nem folytatott. Ám az életrajzában arra is kitért, hogy semmiféle kommentár vagy szótár sem állt rendelkezésére, amelyekben a francia jogi kifejezéseknek japán megfelelőjére akadhatott volna. Így a kínai nyelvre lefordított, angol nemzetközi jogi szöveg alapján alkotott számos, ma is használatos kifejezést, pl: dosan-fudosan (ingó-ingatlan), kenri (jogosultság) vagy gimu (kötelezettség). A ken eredeti jelentése: hatalom, hatás volt, míg a ri érdeket jelentett. A fogalom valódi tartalma azonban nehezen épült be egy olyan társadalom tudatába, ahol a jog (hó) szó kapcsán az emberek büntetésre, börtönre asszociálnak, és ahol a kötelezettségek teljesítése és a közösség elvárásainak való megfelelés számított a legalapvetőbb követelményeknek.¹¹

A kontinentális jogi recepció folyamatának legjelentősebb és legtöbbet vizsgált területe kétségtelenül a porosz alkotmány által ihletett japán alkotmánynak (nihonkoku kenpó, 1890) és a Boissonade tervezetének helyébe lépett, a pandektisztika rendszerére és a túlnyomórészt a német BGB tervezeteire épült japán polgári törvénykönyvnek (minpó, 1898) a létrejötte. Ezzel együtt a napóleoni törvénykönyveknek megfelelően elfogadták a büntető anyagi- és eljárásjogi, a kereskedelmi jogi és az alábbiakban tárgyalandó polgári eljárásjogi törvényt.¹²

A POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI TÖRVÉNY LÉTREJÖTTE

Mint korábban említettem, Boissonade polgári eljárásjogi törvénytervezetet is készített, amely mind terminológiájában, mind tartalmában összhangban állt az általa készített polgári jogi törvénykönyv tervezetével, amely azonban nem tartalmazta a családjogi szabályokat, mivel azok kidolgozására egy japán törvényszerkesztő bizottság jött létre, amelynek elnöke Ito miniszterelnök lett. A családjogi szabályokat azért fontos itt megemlíteni, mert azok a hagyományos patriarchális csalárendszer (ie) szokásait rögzítették, s nem a modern európai kódexek előírásait vették át.¹³

Miután a japán alkotmányt a porosz alkotmány mintájára készítették el, a nagyrészt francia jogi hatásokat tükröző polgári eljárásjogi és anyagi jogi törvényterve-

zeteket nem fogadták el. A kodifikációs folyamat középpontjába a német jog került, minden korábban elfogadott törvényt vagy jogszabálytervezetet a német jog alapján vizsgálták felül, és a tokiói Császári Egyetemen német jogi tanszéket is létrehozta.¹⁴

A peres eljárások jelentősége szempontjából, az elsősorban német mintán alapult 1890. évi bírósági szervezetről szóló törvény legfontosabb rendelkezéseit fontosnak tartom röviden megemlíteni: rögzítette a hatalmi ágak szétválasztásának és a bírói függetlenségnek az elvét. A bírósági szervezet csúcán az 1875-ben létrehozott, héttagú tanácsban eljáró Legfelsőbb Bíróság állt. A kétfokú perorvoslat érvényesült, tehát a 301 járás vagy a 49 kerületi bíróság ítélete ellen a területileg illetékes 7 darab, öttagú tanácsban ítélező másodfokú bíróság egyikéhez lehetett fordulni, végül pedig a Legfelsőbb Bírósághoz. A bírókat a császár vagy az igazságügyi miniszter nevezte ki.¹⁵

A polgári eljárásjogi törvénytervezet kidolgozásával pedig a japán kormányzat 1884-ben egy porosz főtitviselőt, Hermann Techow-ot bízta meg.

Az 1886-ban német nyelven elkészült tervezet elsősorban az 1877. évi német polgári eljárásjogi törvényen alapult, de a porosz jognak, az 1867. évi osztrák és az 1868. évi württembergi perrendtartásnak a hatása is érzékelhető volt, sőt tartalmazott angol és francia jogi elemeket is.

A japán igazságügyi minisztériumban lefordított és a Yamada igazságügyi miniszter vezetése alatt álló bizottság által módosított tervezetet az 1890. évi XXIX. törvénnyel, 1890. április 21-én hirdették ki, és a polgári eljárásjogi törvény (minji soshó hó) 1891. január 1-jén lépett hatályba.¹⁶

1891-ben tehát úgy lépett hatályba a bírósági szervezetről szóló és a polgári eljárásjogi törvény, hogy az anyagi jogi szabályokat tartalmazó polgári törvénykönyvet – a kodifikációs vita következtében – életbe léptették volna. A törvények között azonban nemcsak e téren volt különbség, hanem az őket ért joghatások tekintetében is, hiszen a polgári törvénykönyvet több helyen átszövik a francia jogi elemek.

A TÖRVÉNY SZERKEZETE ÉS AZ IDEGEN JOGI HATÁSOK

A törvény szerkezete teljes egészében az 1877. január 30-ai német eljárásjogi törvényét (Zivilprozessordnung) követi, és az eljárásjogi szabályozásról 8 részben és 805 §-ban rendelkezik.

Az általános rendelkezéseket tartalmazó első rész a bíróságokról szóló első fejezetben a hatáskörre és illetékességre, a bírák összeférhetetlenségére és kizárására vonatkozó szabályokat sorolja fel. A második fejezet rögzíti a perképesiségre, a pertársaságra, a beavatkozásra és képviselőkre és a meghatalmazottakra vonatkozó szabályokat. A harmadik fejezet rendelkezik a perköltségről, a perköltség viseléséről, a költségek előlegezéséről és a perköltség-biztosítékokról.

Az első részt az eljárásról szóló negyedik fejezet

zárja, amely a szóbeli tárgyalásról, a határidőkről, az idézésről, a határozatokról, az eljárás félbeszakításáról és felfüggesztéséről rendelkezik.

A második rész az elsőfokú eljárás szabályait sorolja fel, elsőként a tárgyalást, majd a szóbeli eljárást, végül a bizonyítást és a sommás bíróságokra vonatkozó különleges rendelkezéseket. A bizonyítékok között a törvény a tanúvallomást, a szakértői jelentést, az okiratokat és a szemléket említi.

A harmadik rész három fajta jogorvoslatot szabályoz: a fellebbezést (kóso), a perújítást (jókoku) és az eljárás folyamán hozott végzések elleni fellebbezést (kókoku). A negyedik rész pedig a felülvizsgálat szabályait rögzíti.

Az ötödik rész az értékpapírokkal kapcsolatos eljárásokra vonatkozó szabályokat tartalmazza. A három záró rész a végrehajtási, a hirdetményi és a választott bírósági eljárás szabályait rögzíti.¹⁷

A szerkezeti felépítést azért tartottam fontosnak felvázolni, mert jól mutatja, hogy a japán eljárásjogi törvény szorosan követi a német mintát. Szorosan, de nem szó szerint, hiszen a német törvény 10 részben és 872 §-ban határozza meg a polgári eljárásjogi szabályait.¹⁸

A német és a japán eljárásjogi törvény közötti szerkezeti különbség abból fakad, hogy a japán törvény nem tartalmaz rendelkezéseket a szülő és gyermek közötti viszonyra és a házassági perekre vonatkozóan, mert ezekről egy 1898-ban elfogadott külön törvény rendelkezik. A német törvény VIII. részének 4. fejezete tartalmazza az esküre és a felelősségre vonatkozó rendelkezéseket, amelyeket a japán törvény nem adoptált, hasonlóan a fizetési meghagyásos eljárás szabályaihoz.

További különbségként értékelendő, hogy a japán törvény – ellentétben a német joggal – ismerte a jogutód belépésének és a keresetváltoztatásnak a lehetőségét. A Techow által készített tervezet továbbá tartalmazta a kötelező ügyvédi képviselő elvét, azonban a törvénybe ez a rendelkezés nem került bele. Ebben egyrészt szerepet játszott a kormányzat által készített jelentés a japán peres eljárások gyakorlatáról (nihon genkó soshó tetsuzuki),¹⁹ másrészt a megfelelő számú és képzettségű ügyvédek hiánya és a formális vitarendezéssel szembeni hagyományos ellenérzés.²⁰

A törvényben kimutathatóak – igaz kis mértékben – a francia, angol és amerikai jogból átvett intézmények.

Az 1806. évi francia polgári eljárásjogi törvény (Code de procédure civile) hatását mutatja az az intézmény, amely szerint az ügyész, meghatározott esetekben, a közérdek képviselőjében részt vehetett a tárgyaláson, továbbá a hitelezők részarányos kielégítésére vonatkozó rendelkezés is.

Az angol-amerikai jogi hatások a Meidzsi-kor legelején érvényesültek, és ennek egyik példája a fél meghallgatásával történő bizonyítás felvétel, amely így már a törvény előtt érvényben volt. Techow a tervezetbe az eskü bizonyítási eszközként való elismerésére vonatkozó rendelkezést akart beilleszteni, de az eskü bizonyítási eszközként kezelése a japánok számára telje-

sen idegen volt, így maradt az angol-amerikai rendelkezés.

Jelen körülmények között a törvény tartalmának csak vázlatos bemutatására nyílt lehetőség, amely alapján azonban megállapítható, hogy a törvény a német mintát valóban szorososan követi, de a német jog hatása nem kizárólagos, mert a törvényben felfedezhetők más jogrendszerek szabályai is.²¹

AZ ÁTVETT SZABÁLYOK MEGGYÖKEREZŐDÉSE

Amint az előzőekben láttuk, a japán polgári eljárásjogi törvény létrejötte alig húsz esztendő alatt végbe ment, és megfelelt a modern kódexekkel szemben támasztott tartalmi követelményeknek. A törvény vizsgálata kapcsán most jutunk el – véleményem szerint, – a leglényegesebb kérdéshez: a törvény alkalmazása és a rendelkezések érvényesülése. Mennyiben voltak „élők” a törvény szabályai?

A külpolitikai és gazdasági okokból végrehajtott recepció a japán nép számára idegen volt, a törvények lassan épültek be a japán jogtudatba, és leginkább a peren kívüli eljárásokat vették igénybe.

Az erős kormányzati ellenőrzés és a közösségi szabályok révén nem alakulhatott ki helyes jogtudat. A mélyen tisztelt idősebb családtagok, helyi vezetők békéltetése, a magánjogi viták megegyezés útján való rendezése számított elfogadott eljárásnak. Így a szomszéd elleni pereskedés erkölcsileg különösen elítélendő volt. És ezek a vonások az egész korszakban megmaradtak.

A formális vitarendezés azért is idegen a japánok számára, mert az eljárás végén az egyik fél mindenképpen veszít. Az „arcvesztés” pedig szégyen. A japán nyelv még ma is kerüli a kategorikus igen/nem kijelentéseket, a Meidzsi-korban pedig a hagyományos, konfucianus elvek következtében mindennél előbbre helyezték a közösségi harmónia fenntartását.

A bírónak az eljárásokban betöltött helyzete a hagyományos japán jogfelfogásból adódóan a kontinentális jogrendszerekben megszokott szereptől eltérően alakult. A békéltetés mindennél fontosabb szerepet töltött be, a bírónak tehát nem a törvények szerinti legmegfelelőbb megoldást kellett alkalmaznia, hanem a felek békéltetése számított elsődleges feladatának.²²

A kulturális és szociológiai eltérések mellett, a törvény megfelelő alkalmazását egy intézményi tényező, a megfelelő számú ügyvédek hiánya is nehezítette.

A szakképzett jogászok ekkor bíróként, ügyészként tevékenykedtek, akiknek a kormányzat kötelezően előírta a szakmai gyakorlatot. Ehhez kapcsolódott még az a tény is, hogy a tisztviselőket hagyományos tisztelet övezte, így a fiatal, ambiciózus joghallgatók ezen a területen akartak elhelyezkedni.

Az ügyvédek ezzel szemben szakképzett bajkeverőnek²³ tekintették, akik horribilis összegeket követelnek a képviselő ellátásáért. Ebből következően az ügy-

védi képviselő iránti igény alacsony volt, és a tárgyalásokat általában jogi képviselő nélkül folytatták le. Itt kell megemlíteni, hogy a japán cégóriások nem alkalmaztak ügyvédeket. Az adózási vagy ingatlan kérdésekben valamelyik, jogot is tanult alkalmazott járt el, aki sem szakvizsgával, sem elegendő szakmai gyakorlattal nem rendelkezett. A több ügyvédet foglalkoztató ügyvédi irodák igen ritkák voltak ebben a korban, és ügyfélkörük hitelezők, bérbeadók és kisvállalkozók pénzköveteléseire terjedt ki.²⁴

A törvény szabályai a nyugati és a japán jogi kultúra közötti különbség folytán csak korlátozottan érvényesülhettek. A feltételek adottak voltak, azonban a peres úton való vitarendezés nem terjedt el. Más szóval ezt a folyamatot így jellemezhetjük: „technikájában európai, de szellemében japáni”.²⁵

A japán polgári eljárásjogi törvény létrejöttét követően alig néhány esztendővel, 1895-ben alakult meg az első bizottság a törvény módosítására. A törvényt első ízben az 1898. évi XI. törvény módosította, amit a japán polgári törvénykönyv hatályba lépése tett indokoltá. 1899-ben újabb bizottságot hozott létre a japán kormányzat, amely 1903-ra el is készítette jelentését, de a törvénytervezetet nem fogadták el. A később összehívott bizottságok az 1903. évi törvénytervezetet, és az időközben módosított osztrák és német polgári eljárásjogi törvényt vették alapul, amelynek eredményeként az 1926. évi LXI. törvénnyel sor került a törvény első átfogó revíziójára.

VÉGKÖVETKEZTETÉSEK

A recepció legfontosabb vívmánya, hogy megteremtette a fejlődés alapjait, a megszületett törvények eredményeként módosították az ún. egyenlőtlen szerződések Japán számára hátrányos rendelkezéseit, és a gyarmatosítás veszélyét elkerülve, Japán megőrizte függetlenségét.

A kontinentális jogok recepciója az európaiól gyökeresen eltérő szokások és társadalmi adottságok által uralt környezetben valósult meg, ez pedig, véleményem szerint, a japán jogrendszer egyik legeredetibb vonását jelenti mind a mai napig.

A kezdeti, túlnyomórészt napóleoni kódexek alapján készített törvényeket és törvénytervezeteket a fiatal Német Birodalom jogszabályai alapján vizsgálták felül, és a német jogdogmatika mintájára hozták létre a japán jogtudományt.

A japán polgári eljárásjogi törvény pedig a német minta alapján szabályozta a peres eljárások menetét, azonban annak rendelkezései nem találkoztak a japán társadalom elvárásaival, így a Meidzsi-korban a polgári vitás ügyek nagy részét informális úton, közvetítők útján rendezték, és nem az írott jog normáit alkalmazták. Kiváltképpen a Meidzsi-korszakot, de sok tekintetben még a közelmúltat is jól jellemzi e tekintetben Noda professzor állítása: a japánok nem szeretik a jogot.²⁶ Ez persze semmi esetre sem zárja ki az ilyen irányú további vizsgálatok létjogosultságát.

Jegyzetek

- ¹ Ez a tanulmány a Rézler Alapítvány támogatásával jött létre.
- ² A korszak részletesebb vizsgálatához, ld: ZSARNAY, Sándor: A jelenkori japán jogrendszer fejlődésének sajátosságai (Bp., 1983, 6–10. pp.) és DAVID, René: A jelenkor nagy jogrendszerei (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1977, 435–436. pp.)
- ³ ODA, Hiroshi: Japanese Law, (Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1992, 14–24. pp.)
- ⁴ NODA, Yosiyuki: Introduction to Japanese Law, (University of Tokyo Press, Tokyo, 1992, 32–39. pp.)
- ⁵ NAKAMURA, Hideos: Die Rezeption des deutschen Rechts in Japan – insbesondere auf dem Gebiete des Zivilprozeßrechts – (Zeitschrift für Zivilprozeß, 1971, Band 84., p. 76.)
- ⁶ YOSHINO, Shozaburo és EUBEL, Paul: Zivilprozeßrecht, In: EUBEL, Paul (szerk.) Japanisches Rechtssystem, (Alfred Metner Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1979, 160. p.)
- ⁷ NODA, im. 54. p.
- ⁸ A kodifikációs vita az ún. régi kereskedelmi törvény és a polgári törvénykönyv hatályba lépésére és egységes elméleti bázisának hiányára vonatkozóan robbant ki az angol jogi és francia jogi iskola között. Míg a japán kereskedelmi törvény és a polgári perrendtartás tervezetét német, addig a polgári törvénykönyv tervezetét francia jogászok készítették. A polgári törvénykönyvet a német BGB tervezetei alapján átdolgozták és így léptették életbe 1898-ban a német jogászok által, de francia tervezet alapján készített ún. régi kereskedelmi törvénnyel együtt. (MAKOTO, Arai: A Japán Polgári Törvénykönyv létrejöttének története, Jogtudományi Közlöny, 8/1979, 526. p.)
- ⁹ HYEONG-KYU, Lee: Die Rezeption des Zivilrechts in Ostasien, (Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft, 1987, No. 3, 159–161. pp.)
- ¹⁰ TAKAYANAGI, Kenzō: A Century of Innovation: The Development of Japanese Law, In: VON MEHREN, Arthur Taylor (szerk.) Law in Japan, The Legal Order in a Changing Society, (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1963, 32. p.)
- ¹¹ Idézi, NODA im. 43–44. pp.
- ¹² Az első modern kódexek a Boissonade tervezetére épült, a legfontosabb büntető jogi alapelveket és garanciákat rögzítő, 1880. évi büntető törvénykönyv (keihō), amelynek átfogó revíziójára 1907-ben került sor, valamint az 1880. évi büntető eljárásjogi törvény (chizai hō), amelyet az 1877. évi német büntető eljárásjogi törvény, valamint az 1908. és 1920. évi törvénytervezetek alapulvételével 1922-ben módosítottak. Az 1890. évi japán kereskedelmi törvénykönyv (shōhō), amely francia, német és angol jogi intézményeket is ötvözött, Hermann Roesler munkájának eredménye, ám a törvény átfogó felülvizsgálatára létrejött, japán jogtudósokból álló bizottság 1899-ben a német kereskedelmi jogszabályoknak megfelelően módosította a törvényt. TAKAYANAGI, im. 15–22. pp.
- ¹³ A család, illetve ház egy olyan „jogi entitás, amely eredetileg az ősök kultuszán alapszik és a tagjai a ház fejének alárendeltjei.” A család mint a japán társadalom legalapvetőbb egységének patriarchális felépítése a társadalom minden területén érvényesült: a vállalatoktól kezdve a politikai szervezetekig dominált az apa-fiú kapcsolat szimbóluma. ZSARNAY, im. 34. p.
- ¹⁴ A külföldi jogok oktatásának első központja a Tokiói Egyetem elődje által 1873-ban tartott jogi kurzus, ami elsősorban angol jogi oktatást jelentett. A francia jog megismertetésében az Igazságügyi Minisztérium jogi kara, illetve elődje töltött be kulcsszerepet. A Tokiói Császári Egyetemen 1887-ben létrehozott német jogi tanszék egy új korszak kezdetét jelentette, amelyben csak a német jog számított „jognak”, és a japán jogtudomány lényegében a német jogtudomány mintájára fejlődött ki. NODA, Yosiyuki: Comparative Jurisprudence in Japan: Its Past and Present, in: TANAKA, Hideo: The Japanese Legal System, (University of Tokyo Press, Tokió, 1991, 201–205. pp.)
- ¹⁵ NAKAMURA, im. 81. p.
- ¹⁶ YOSHINO és EUBEL im. 162. p.
- ¹⁷ NAKAMURA, Hideo és HUBER, Barbara: Die japanische ZPO in deutscher Sprache, (Carl-Heymans Verlag KG, Köln, 1978, p. 1–2.), The Code of Civil Procedure of Japan, EHS Law Bulletin Series, Vol. II, 1988.
- ¹⁸ DELIUS, M. Die Civilprozeßordnung für das Deutsche Reich, (Otto Wigand, Leipzig, 1879, 7–10. pp.)
- ¹⁹ TANABE Kohji: The Process of Litigation: an experiment with the adversary system, VON MEHREN, im. 74. p.
- ²⁰ TANABE im. 73. p.
- ²¹ NAKAMURA, 1971, im. 81. p.
- ²² NAKAMURA, 1971, im. 83. p.
- ²³ „trained troublemaker” TANABE, im. 78. p.
- ²⁴ Jól mutatják ezt a statisztikák is: A II. világháború előtti időszakban a 70 milliós ország, 6000 ügyvéddel és 1600 bírával rendelkezett. TANABE, im. 80. p.
- ²⁵ ZSARNAY im. 35. p.
- ²⁶ „Japanese do not like law”, Noda, im. 160. p.

Az 1680-as évek első felében sorsdöntő események zajlottak le az egész keresztény világ helyzetének alakulása tekintetében, és ezek meghatározóan kihatottak a két nagyhatalom ütközőjén élő erdélyi államra is. A félhold Bécs alatti katasztrófális veresége 1683 őszén nyitánya a csaknem 20 évig tartó osztrák-török háborúnak, amely átrendezte a nemzetközi hatalmi viszonyokat.

A császári udvar az 1660-as évektől folytatott politikájával arra törekedett, hogy elkerülje a nagyobb méretű összeütközést a Portával, ami lehetővé tette, hogy figyelmét az európai hegemoniára törő XIV. Lajos Franciaországának ellensúlyozására, valamint abszolutisztikus államrendjének kiépítésére összpontosítsa. Az 1664-ben a törökkel vívott győztes szentgotthárdi csata után megkötött, vereségnek is beillő vasvári békével a császári udvar 20 évre megvásárolta a fegyvernyugvást.¹ 1681-től azonban a portai hírek már jelezték, hogy Kara Musztafa nem újítja meg a rövidesen lejáró békét,² 1683 őszén pedig megkezdte a császárváros ostromát. Máig

Zakariás Kinga:

Habsburg-berendezkedés Erdélyben

1683–1691

nyitott kérdés, hogy miért akarta elfoglalni Bécset,³ de így megkezdődött az a háború, amelynek eredményeként a Habsburgok végérvényesen felülkerekedtek a válságba jutott Oszmán Birodalommal szemben, és a DK-Európai térségben keletkezett hatalmi űrbe hódítóként kívántak belépni. Bécs mindent elkövetett, hogy megakadályozza a török uralom alatt élő népek önállóságának helyreállítását,⁴ valamint Lengyelország azon törekvését, hogy délkelet-európai befolyását kiszélesítse. Erdély bekebelezése az említett tervek meghiúsításán túlmenően igen